

Yeşil Sosyal Politika: Sosyal Adaletin ve Ekolojik Sürdürülebilirliğin Bütünleşmesi

Ülkü İstiklal ORTAKAYA*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Didem KOCA**

Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi

Emrah AKBAŞ***

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZ

Çevre kirliliğinin arttığı ve iklim değişiminin hızlandığı son dönemlerde, bu değişim ve dönüşümlerin sosyal yaşam ve refah düzeylerindeki etkisi göz ardı edilemez bir hal almıştır. Bu çalışmanın amacı da çevresel tahribatın sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerinin giderek görünür olduğu koşullarda sosyal politika ve çevre bağlamında ortaya çıkan yeni bir kavram olan yeşil sosyal politika anlayışının belirleyicilerini anlamaktır. Buna yönelik olarak çalışmada; sürdürülebilir kalkınmanın iklim krizi açısından önemi, sürdürülebilir kalkınmada çevre etiği, sosyal adalet ve çevresel adalet yaklaşımlarının sosyal politika tartışmalarındaki yerine ilişkin ulusal ve uluslararası literatürdeki tartışmalara yer verilmiştir. Bu makale, iklim krizinde sürdürülebilir kalkınma ve sosyal adalet yeni bir bakış açısı sunan ve literatürde oldukça yeni bir kavram olan “Yeşil Sosyal Politika”nın akademik yazında görünürlüğünü artırmak için zengin ulusal ve uluslararası literatür katkısı ile hazırlanmış derleme bir çalışma olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın öne çıkan temel çıkarımlarından biri yoksullukla çevre sorunlarının birbirlerini besleyici bir döngüde yer alması, geliştirilecek politikaların sürdürülebilir olması ve bu doğrultuda sosyal politika alanında “yeşil” bir anlayışa geçmenin kaçınılmaz olduğudur.

Anahtar Kelimeler

Sosyal politika, yeşil sosyal politika, sürdürülebilir kalkınma, ekoloji, sosyal adalet

* Dr. Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim Dalı, u.i.ortakaya@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5906-6432.

** Dr. Öğr. Üyesi., Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, dkoca@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5236-2677.

*** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, emrah.akbas@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2807-4055.

Green Social Policy: Integrating Social Justice And Ecological Sustainability

ABSTRACT

In recent times, when environmental pollution has increased and climate change has accelerated, the impact of these changes and transformations on social life and welfare levels has become undeniable. This study aims to understand the determinants of green social policy. This new concept emerged in the context of social policy and the environment in conditions where the effects of environmental destruction on sustainable development are increasingly visible. In this study, the importance of sustainable development in terms of the climate crisis, the place of social justice and ecological justice approach in social policy discussions, and discussions in the national and international literature on environmental ethics in sustainable development are included. This article is a compilation study prepared with the contribution of rich national and international literature to increase the visibility of "green social policy", a relatively new concept in the literature and offers a unique perspective on sustainable development and social justice in the climate crisis. One of the main inferences of the study is that poverty and environmental problems take place in a nurturing cycle, that the policies to be developed are sustainable and that it is inevitable to move to a "green" understanding in the field of social policy.

Keywords

Social policy, green social policy, sustainability, ecology, social justice

Extended Abstract

Since the beginning of industrialization, humanity has continued to use natural resources - coal, water, minerals - at an increasing rate. This study aims to discuss the effects of environmental conditions on sustainable development and to emphasize the importance of developing policies to reduce the destructive effects of environmental impacts on social life in achieving social policy goals. For this purpose, the study includes discussions in the national and international literature on the importance of sustainable development in terms of the climate crisis, environmental ethics in sustainable development, social justice, and environmental justice approaches in social policy discussions. In this process, called "Green Social Policy" in the study, the new determinants of social policy practices and how to manage them are the questions sought to be answered in the research.

The social policy emerged as a reaction to the social problems produced by the dual pressures of industrial processes and urbanization. Many of these social problems were related to the environmental damage caused by industrialization and urbanization. In the process, factories polluted rivers, posing a health hazard, and the dumping of industrial wastes into rivers led to the contamination of clean water resources. As a result of industrialization and the pressure on the human population, environmental damage has been increasing in recent years. Pollution, global warming, destruction of ecosystems, climate change, reduction of natural resources, deterioration of biological diversity or disappearance of some species, reduction of forest areas, and desertification, which are the main environmental problems, have accelerated the process of globalization.

In this situation, disadvantaged segments of society, especially people experiencing poverty, have been more affected by the problems in the distribution of resources. The increase in strict rules for environmental protection in developed countries has led businesses to shift their production activities and operations to developing countries with little or no environmental awareness. Therefore, in this process, industrialization has increased environmental problems and brought along the problem of decreasing access to clean resources for people experiencing poverty.

When we look at the treatment of these processes in the literature, it is seen that social and environmental problems have been positioned separately within the policymaking framework. Therefore, the impact of social policy on the environment or its connection with environmental policies has remained relatively weak. The field of social policy rarely deals with environmental problems and environmental policy. Likewise, environmental issues have often been seen as linked to social policy, even though most environmental policies are directly related to health, nutrition, migration, and other issues addressed by social policy. However, in recent times, both in terms of discourse and with the visible increase in the effects of the climate crisis, discussions on increasing social welfare, sustainability, and combating poverty, which are the main objectives of social policy, have started to be mentioned together with global and physical conditions.

Factors such as inadequate food, inadequate housing, harmful and cheap pesticides, deforestation, low-cost and wild agriculture, and excessive use of pastures in animal husbandry are directly related to poverty, and these factors are seen as the main problem of environmental problems. Factors such as lands rendered unsuitable and unworkable for agriculture, cities crowded with rural-urban migration, increases in air pollution, insufficient forest lands, and overuse of agricultural lands and pastures directly affect and deepen poverty. Therefore, discussing a bidirectional and inefficient relationship between poverty and the environment that affects each other is possible. Green social policy offers a solution-oriented and holistic perspective when addressing the link between poverty and environmental problems. Because there is a close relationship between combating poverty and solving environmental problems, green social policy aims to bring solutions to this. This approach aims to balance environmental sustainability and social justice. In other words, it seeks not only to protect the environment but also to ensure that this protection is realized in a fair manner in the social dimension. Green social policy offers a holistic perspective to solving environmental problems, including environmental measures, poverty alleviation, and social justice. This approach is based on the premise that ecological sustainability and social welfare go hand in hand.

Environmental problems exacerbate problems such as allocating resources and reducing inequalities, which are among the primary debates in social policy. Policies to mitigate the effects of climate change and technological developments will also affect the resources allocated to social expenditures. Here, the risk of recreating socioeconomic inequalities is an important issue of debate. Therefore, we are in a century where environmental problems cannot be considered independently from social policy. In light of the discussions in this study, the main determinants of green social policy are sustainable development and social justice.

Green social policy practices contribute to reducing environmental impacts and addressing social inequality. For example, spending programs for the poor living in

unfavorable conditions can help protect these groups against ecological risks. Creating green jobs can improve the social welfare of people experiencing poverty by increasing their employment and income. Climate change-induced displacement programs can help these groups adapt to new living conditions. Developing energy-efficient social housing can help improve the living standards of disadvantaged groups by reducing their energy costs. Maintaining an environmental ethic can contribute to the sustainable use of natural resources and their preservation for future generations. *Green social policy* is a policy approach that aims to break a cycle of mutually influencing environmental and social impacts. One of the main objectives of green social policy is to ensure social welfare. Ensuring social welfare, creating green jobs, and providing energy-efficient housing with climate change is necessary.

On the other hand, there are two main risks in achieving social justice through policies to mitigate climate change. The first is the increase in the costs of resources between social policy and economic growth, and the second is that this cost increase is reflected differently in different social groups, deepening inequality. Therefore, environmental problems are a problem for all segments of society, regardless of ideology and income groups. For this reason, in addition to the social policy understanding focused on social rights, the necessity of practices for environmental justice, the equal impact of the political arrangements made / to be made on all segments of the society, and the consideration of the benefit of the ecological balance are essential in ensuring environmental justice. Social participation is an organic element of this process. Talking about sustainable social policy practices with social participation will only be possible. It is crucial to support and encourage this participation with policies.

Green Social Policy offers an approach that emphasizes environmental sustainability and ecological balance while retaining the aim of traditional social policies to promote universal access and equality. This implies an integration that simultaneously promotes social justice and environmental well-being. (1) **Balancing Social Justice and Environmental Responsibility:** Green Social Policy focuses on core social policy objectives such as equality of economic and social opportunity, education, health, and housing while balancing these objectives with the sustainable use of natural resources and environmental protection. (2) **Integration of Environmental Awareness and Social Welfare:** While social policy traditionally works for the welfare of society, Green Social Policy also considers environmental issues such as environmental awareness, the creation of green jobs, sustainable energy use, and waste management. (3) **Resource Allocation and Ecological Balance:** Green Social Policy aims for a fair distribution of resources and consumption within environmental limits. This emphasizes the importance of preserving natural resources for future generations. (4) **Social Participation and Environmental Interaction:** Policymakers strengthen the link between social equity and environmental sustainability by promoting the participation of local communities and civil society in decision-making on environmental issues. Green Social Policy offers a vision of a more inclusive and sustainable society by combining social and environmental objectives. This brings a holistic approach to problems such as income inequality, environmental degradation, and social exclusion while simultaneously considering human welfare and nature conservation. The concept expands existing social policy approaches, focusing not only on the needs of people today but also on the needs of future generations. For this reason, it is thought that adopting the "Green Social Policy" approach instead of traditional social policy approaches may have positive results in the short, medium, and long term. This approach can help build a sustainable society by reducing environmental impacts and eliminating social inequality.

Giriş

Britanya'da on sekizinci yüzyılın ilk yıllarında sanayileşmenin başlamasından bu yana, insanlık doğal kaynakları- kömür, su, mineraller- kullanım oranı artan bir hızla devam etmiştir. Böylece Sanayi Devrimi ile başlayan liberal hareket, ekonomik kalkınma temelli bir yaklaşımı beraberinde getirirse de küresel ölçekte çevresel çöküşü hızlandırmıştır (İnmez ve Turgay, 2017:196). Bu süreçte sosyal politika, endüstriyel süreçler ve kentleşmenin ikili baskısının ürettiği sosyal sorunlara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu sosyal sorunların birçoğu, sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı çevresel zararlarla ilgilidir. Süreç içerisinde nehirler fabrikalar tarafından kirlenmiş, sağlık açısından tehlike oluşturmuş ve endüstriyel atıkların nehirlere boşaltılması, temiz su kaynaklarının kirlenmesine neden olmuştur. 1945'ten sonra ise sanayileşme ve kentleşme giderek küresel sorun haline gelmiş ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri önemli ölçüde artmıştır. Sanayileşmenin ve insan nüfusunun baskısı sonucu, çevresel tahribatlar son yıllarda artmaya devam etmektedir. Çevre sorunlarının başlıcaları olan kirlilik, küresel ısınma, ekosistemlerin tahribi, iklim değişikliği, doğal kaynakların azalması, biyolojik çeşitliliğin bozulması ya da bazı türlerin ortadan kalkması, orman alanlarının azalması ve çölleşme küreselleşme sürecinde daha da hızlanmıştır.

Ekonomik büyüme ve çevresel bozulma, 1990'lı yıllarda küreselleşmenin yoğunlaşması ile siyaset zirvelerinin de gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Ekonomik büyüme ve buna bağlı olarak yürütülen ticaret politikaları (uluslararası ticaret hacminin artışı) karbondioksit artışına neden olmuş ve küreselleşmenin çevresel etkileri, uluslararası ilişkilerle ilgili olarak devam eden tartışmaların önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Küreselleşmenin çevre üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri söz konusudur. Olumsuz etkileri arasında toplumlarda çevre ile uyumlu olmayan teknolojilerin kullanılması, doğa dostu olmayan enerji kaynaklarının aşırı tüketimi ve doğal kaynakların tükenmesine neden olarak çevre kalitesinin düşmesi gibi etkenler yer almaktadır. Stobierski (2021) küreselleşme ile çevre arasındaki ilişkiyi artan ürün nakliyesi, ekonomik uzmanlaşma, azalan biyoçeşitlilik ve çevre konusunda artan farkındalık olmak üzere 4 başlıkta şekillendirmektedir. Bunlardan ilki olan küreselleşmenin başlıca sonuçlarından biri olarak işletmeleri mal satabilecekleri ve işgücü, hammadde ve bileşen tedarik edebilecekleri yeni pazarlara açmasıdır. Bu durum daha fazla yakıt tüketimi nedeni ile emisyonların artışına sebep olmaktadır. Bu emisyonlar dünya çapında

kirliliğe, iklim değişikliğine ve okyanus asitlenmesine katkıda bulunmakta ve aynı zamanda biyolojik çeşitliliği önemli ölçüde etkilemektedir. Diğer yandan ulaşım için gerekli altyapının gelişimi habitat kaybı ve kirlilik gibi sonuçlara yol açmaktadır. İkinci olarak ekonomik uzmanlaşma ise çeşitli ürünlerin yalnızca belirli bölgelerde üretilmesi, özellikle balıkçılık, sığır yetiştiriciliği, kakao ve çeşitli meyvelerin üretimi gibi sektörlerde o bölgelerde geri dönüşü olmayan çevresel tahribata yol açabilmektedir. Üçüncü sıradaki azalan biyoçeşitlilik ve dördüncü sıradaki çevreye ilişkin artan farkındalık ise ilk iki madde nedeniyle küreselleşme ile alakalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ile ekonomik eşitsizlikler artmış ve çevresel kaynakların dağılımı da önemli bir sorun haline gelmiştir.

Söz konusu kaynakların dağılımındaki sorunlardan yoksullar başta olmak üzere toplumdaki dezavantajlı kesimler daha çok etkilenmiştir. Çünkü, gelişmiş ülkelerdeki çevreyi korumaya yönelik katı kuralların artması, işletmelerin üretim faaliyetlerini ve operasyonlarını çevre bilinci çok az olan veya hiç olmayan gelişmekte olan ülkelere kaydırmasına yol açmıştır. Olumlu özelliklerine bakıldığında (Cahill, 2012) ise bu süreçte küresel ölçekli şirketler başta olmak üzere özellikle gelişmiş ve yüksek gelirli ülkelerde çevre bilincinin artırılması ve çevre dostu üretim yöntemlerinin benimsenmesine yol açmıştır. Böylece çevre standartları yükselmiş ve bu standartlar küresel bir harekete dönüşme potansiyeline sahip olmuştur. Ancak, olumlu etkilerine rağmen gelişmiş ülkelerde çevre dostu yüksek teknoloji ürün ve programlara geçiş bu sorunların etkilerini hafifletirken, gelişmekte olan ülkelerde az gelişmiş çevre standartları hala çevre kalitesinde bozulmalara neden olmaktadır (Kalaycı ve Hayaloğlu, 2018).

Dolayısıyla bu süreçte sanayileşmenin çevre sorunlarını artırması, yoksulların da temiz kaynaklara erişiminin azalması problemini beraberinde getirmiştir. Bu durumun günümüzdeki örneklerine bakıldığında, özellikle hava kirliliğinin çevre sorunları içerisinde bilinen en büyük çevre sağlığı tehdidi olarak kabul edildiği görülmektedir (Nadkarni, 2000). Her yıl hava kirliliğinden dolayı yaklaşık 7 milyon insan hayatını kaybetmektedir. Dünya Hava Kirliliği Raporu'na göre 2021 yılı itibarıyla dünyanın en kirli havasına sahip beş ülkesi sırasıyla, Bangladeş, Çad, Pakistan, Tacikistan ve Hindistan olarak belirlenmiştir (IQAir, 2021). Bu beş ülkeden dördü (Çad, Tacikistan, Bangladeş ve Pakistan) satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH bakımından aynı zamanda dünyanın en fakir 50 ülkesi arasında yer almaktadır (World Bank, 2022). Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerin sera gazı salınımını son yıllarda düşürdüğü görülmektedir (Eurostat, 2023). Doğal kaynakların azalışı, çevresel problemlerin ve buna bağlı olarak çevre tahribatının artışı sosyoekonomik eşitsizliklerin dezavantajlı kesimlerin aleyhine artmasına da yol açmıştır ve bu nedenle Cahill'e (2018: 3) göre sosyal politika, on dokuzuncu yüzyılda insanlığın çevre üzerindeki etkisinin ürettiği sosyal sorunlara bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Fakat bununla birlikte sosyal politika

dendiğinde çevre odaklı bir uygulama akla gelmemektedir. Sosyal politikaya ilişkin uygulamaların gelişimi ise insan haklarının gelişimine koşut bir seyir izlemiştir. İnsan haklarının gelişim sürecinde temel hakları, sosyal ve ekonomik hakları müteakiben çevre ve kimlik hakları izlemiştir. Bu bağlamda çevre ve kimlik haklarının öne çıktığı küreselleşme sürecinde ve iklim krizinin git-tikçe büyüdüğü günümüz koşullarında sosyal politikanın bu konuların uza-ğında kalma ihtimali neredeyse yoktur. Dolayısıyla temel insan haklarından sosyal ve ekonomik haklara değin yaşanan süreçler sosyal politikanın da sa-hasını belirlemiş ve doğasını etkilemiştir.

Literatürde bu süreçlerin ele alınışına bakıldığında ise bugüne değin genel olarak, sosyal sorunlar ve çevre sorunları politika oluşturma çerçevesinde ayrı yerlerde konumlandırıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla sosyal politika-nın çevre üzerindeki etkisi ya da çevre politikalarıyla olan bağlantısı oldukça zayıf kalmıştır. Sosyal politika alanı nadiren çevre sorunları ve çevre politi-kasıyla ilgilenmektedir. Aynı şekilde, çoğu çevre politikası doğrudan sağlık, beslenme, göç ve sosyal politika tarafından ele alınan diğer konularla ilgili olsa da çevre sorunları genellikle sosyal politika ile bağlantılı olarak görül-müştür. Fakat son dönemlerde hem söylem olarak hem de iklim krizinin etki-lerinin gözle görülür biçimde artması ile günümüzde sosyal politikanın temel hedeflerinden olan sosyal refahın artırılması, sürdürülebilirlik ve yoksullukla mücadele tartışmaları, küresel ve fiziksel koşullarla birlikte anılmaya başlan-mıştır.

Bu çalışmanın amacı da çevresel koşulların sürdürülebilir kalkınma üzerin-deki etkilerini tartışmak ve sosyal politikanın hedeflerine ulaşmada çevresel etkilerin sosyal yaşam üzerindeki yıkıcı etkilerini azaltmaya yönelik politi-kalar geliştirmenin önemini vurgulamaktır. Buna yönelik olarak çalışmada; sürdürülebilir kalkınmanın iklim krizi açısından önemi, sürdürülebilir kal-kınmada çevre etiği, sosyal adalet ve çevresel adalet yaklaşımlarının sosyal politika tartışmalarındaki yerine ilişkin ulusal ve uluslararası literatürdeki tartışmalara yer verilmiştir. Çalışmada “Yeşil Sosyal Politika” olarak adlandı-rılan bu süreçte sosyal politika uygulamalarının yeni belirleyicilerinin neler olduğu ve bunların nasıl yönetileceği araştırmada yanıt aranan sorulardır. Bu bağlamda çalışmada öncelikli olarak sürdürülebilir kalkınma ve sosyal adalet kavramlarının tanımları ile bu kavramların önemine vurgu yapıldı. Ardından, dezavantajlılık ve çevre sorunları arasındaki ilişkiye odaklanarak bu bağlam-da önemli bir bağlantı ortaya konulmuştur. Bu tanımlardan elde ettiğimiz anlayışla, yeşil sosyal politikanın belirleyici unsurlarını anlamaya yönelik bir dizi değerlendirmeler yapılmıştır. Bu belirleyicilere yönelik sınıflandırmayı takip eden aşamada, politika uygulamalarının nasıl olması gerektiğine dair önerilerle çalışma tamamlanmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri ve Geleceğin Yeşil İnşası

Brundtland, çevreyi korumanın yanı sıra insanların bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamanın önemini vurgulayarak çevre tartışmasını sürdürülebilirlik bağlamında yeniden tanımlamıştır. Geniş anlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramı “kendi ihtiyaçlarını karşılamak için gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmaktadır (WCED, 1987). Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED), BM Genel Kurulu (UNGA) tarafından “değişim için küresel bir gündem” geliştirmekle görevlendirilmiştir. Bu çağrı çevresel konulara ve kaygılara odaklanırken, sürdürülebilir kalkınmanın çevrenin korunmasıyla veya geleneksel ekonomik büyüme anlamında “kalkınma” ile sınırlı olmaması gerektiğini vurgulamaktadır (McGuinn vd., 2020:18).

Sürdürülebilirlik, yaygın olarak başvuru ve geniş destek bulan önemli bir kavram olsa da karmaşıklığı ve önerdiği düşüncedeki muazzam değişimler nedeniyle uygulanması doğası gereği oldukça güçtür (Das ve Guchhait, 2013:302). Sürdürülebilirlik ile ilgili endişeler Malthus (1766-1834) ve William Stanley Jevons (1835-82) ile özellikle nüfus artışı karşısında ve kaynak kıtlığından endişe duyan diğer on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl düşünürlerine kadar götürülebilir. Sürdürülebilirliğe ilişkin sorunlar, 1950’lerde Fairfield Osborn (1953) ve Samuel Ordway (1953) tarafından gündeme getirilmeye başlanmıştır. Ancak, kamuoyunun önemli bir kesiminde 1960’lı yıllara kadar böyle bir rahatsızlık dile getirilmemiştir. Bu yıllarda, özellikle endüstriyel kirliliğin neden olduğu sağlık tehlikeleri başta olmak üzere, çevreyle ilgili kaygıların yoğunlaşması tartışmalara damgasını vurmuştur. Ortaya çıkan bu durum, geleneksel ve büyüme odaklı ekonomik kalkınmaya yönelik çevresel eleştirilere yol açmıştır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik, günümüzde küresel kaygı için ortak bir gündem olma özelliği taşımaktadır. Ancak küresel kaygıyı kamu politikalarına dahil etmek ve bunu gelecek nesillere aktarmak ise zorlu bir görevdir. Bu zorlu göreve ilişkin hedeflerin nasıl olması gerektiğine ilişkin geliştirilen sürdürülebilir kalkınma kavramından 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayınlanan Brundtland Raporu’nda yaygın yoksulluğun kaçınılmaz olduğunu ve daha kaliteli bir yaşam arzusunun gerçekleşmesinin teknoloji ve sosyal organizasyonlara dayalı bir ekonomik büyüme modeli ile yönetilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine yoksulluğun kaçınılmaz olduğu gerçeğinden hareketle sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin şu ifadelere yer verilmiştir:

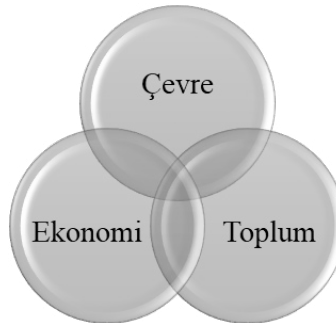
(...)Yoksulluğun yaygın olduğu bir dünya, her zaman çevresel ve diğer felaketlere eğilimli olacaktır. Temel ihtiyaçların karşılanması, yalnızca çoğunluğun yoksul olduğu uluslar için yeni bir ekonomik büyüme çağını değil, aynı zamanda yoksulların bu büyümeyi sürdürmek için gereken kaynaklardan adil paylarını almalarının güvencesini de gerektirir. Bu hakkaniyete, yurttaşların karar alma süreçlerine etkin katılımını sağlayan siyasi sistemler ve uluslararası karar alma süreçlerinde daha fazla demokrasi yardımcı olacaktır.” (Brundtland Report, 1987: 8)’.

Çevresel tahribatı engellemeyi amaçlayan geleneksel çevre politikasından sürdürülebilir kalkınma politikasını ayıran ana özelliklerden biri ekonomik, çevresel ve sosyal alanda uzun vadeli bir istikrarın varlığıdır (Emas, 2015:2). Bu doğrultuda uluslararası kurum ve kuruluşlar da sürdürülebilir kalkınmaya sıkça vurgu yapmışlardır. Dünyanın radikal olarak daha sürdürülebilir bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğuna dair kayda değer bir fark ortaya koyan ampirik ve bilimsel kanıtları ele almak için Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından 2015 yılında kabul edilen ve 2016-2030 yıllarını kapsayan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) evrensel bir anlaşma içinde yer alan bir dizi hedeften oluşmaktadır. Bu kapsamda yoksullukla etkin mücadele, gezegendeki yaşanabilir tüm unsurları koruma altına almak, şimdi ve gelecekte tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak hedeflenmektedir. Küresel Hedefler olarak da bilinen SKH bilimsel olarak yeterince sağlam, politik olarak kabul edilebilir ve bu hedeflere ulaşmada sürekli danışılan bir çerçeve sağlamaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, içinde yaşanan dünya ve gelecek nesiller için adil, sağlıklı ve müreffeh bir gelecek sağlamak için küresel yaklaşımları uygularken, gerekli iş birliğini ve uyumu sağlama konusunda da önerilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda 5 önem alanı ve 17 hedeften oluşan SKH'de "Temiz Su ve Sanitasyon (Hedef 6)", "İklim Eylemi (Hedef 13)", "Suyun Altındaki Yaşam (Hedef 14)", "Karada Yaşam (Hedef 15)", "Uygun Fiyatlı Temiz Enerji (Hedef 7)" ve "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Hedef 11)" gibi doğrudan sürdürülebilir bir çevre ile uyumlu hedefler yer almaktadır (UNDP, 2015).

Görülmektedir ki sürdürülebilir kalkınmanın çoğu kavramsallaştırmasında, sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliğin üç temel sütunu kullanılmaktadır (Sachs, 2015). Bu üç boyutta sürdürülebilirlik ile çevresel sistemlerin dengede tutulmasına yönelik altyapı sağlanacak, insanların ekonomik bağımsızlıklarını koruyarak ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve temel insan haklarına erişimi sağlayabileceklerdir (Kuhlman ve Farrington, 2010:2). Şekil 1'de sürdürülebilirliğin söz konusu üç temel taşı gösterilmiştir.

Şekil 1. Sürdürülebilir kalkınmanın üç temel taşı

Kaynak: Kuhlman ve Farrington (2010:2)

Ekonomi, çevre ve toplumun kesişim noktasında yer alan ve sürecin ayrılmaz bir parçası olan bir diğer unsur ise sürdürülebilir etik kavramıdır. Etiğin büyük bir kısmı insanlara nasıl davranılacağına odaklansa da, sürdürülebilir bir kalkınma için doğaya yönelik düşünceleri tartışmak da önemlidir. Bu doğrultuda etik sürdürülebilirliğin amacı insanların; diğer insanlarla ilişkisi [Toplum] – kaynaklara erişimi [Ekonomi] – doğa ve gelecek nesillerle [Çevre] ile olan bağlantılarının nasıl olması gerektiğinin belirlenmesidir. Dolayısıyla kapsayıcı bir sürdürülebilirlik etiği, bir bütün olarak sürdürülebilirliğin etik boyutuna daha sistematik bir yaklaşım, yani her üç sürdürülebilirlik ilişkisine ve bunların etik yönlerine ve potansiyel etik çatışmalara entegre bir yaklaşımı gerektirir.

Becker, sürdürülebilirlik ilişkisine yönelik belirli yükümlülükler, sorumluluklar veya adalet hakkında oldukça spesifik sorularla başlamayı değil, sürdürülebilirliğin etik yönlerini sistematik bir şekilde ele almayı önermektedir. Bu, sürdürülebilirliğin getirdiği üçlü ilişkinin etik yönlerini entegre bir şekilde aynı anda ele almamıza izin veren bir etik çerçeve geliştirmektir. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik etiğinin zorluğu, bütünleşik bir ilişkisel etik türü geliştirmektir (Becker, 2011:18). Dower (2009)'e göre ise sürdürülebilirliğin iki etik boyutu bulunmaktadır. İlk olarak, kilit konular sürdürülebilirliğin etik temeliyle ilgilidir. Sürdürülebilirlik neden olumlu bir değerdir ve sürdürülmesi gereken tam olarak nedir - bir değer kaynağı olarak çevrenin kendisi mi yoksa çevrenin önemli bir araç olduğu insani gelişme mi? İkinci olarak ise etik ve çevre korunması küresel demokrasi, sivil toplum, yönetim ve vatandaşlık kavramlarını içeriğinde barındırmalıdır.

Etik, sürdürülebilirliğin her üç ayağında (ekonomik, sosyal ve çevresel) da uygulanabilir ve işbirlikçi karar verme süreçlerinde mevcut olmalıdır. **Sosyal etik**, bireyin yaptığı eylemlere, tutumlara, inançlara, kültürel geleneklere ve kararlara odaklanır. Sosyal yapı içindeki etik, tüm grubun kimliğine uygun seçimler veya kararlar vermekle ilişkilendirilebilir. Sosyal etiğin sürdürülebilirlikten bir bütün olarak ayrılmadığını, bunun yerine bir grubun hakkaniyet, adalet, eşitlik, kapsayıcılık ve kültürel farklılıkları dikkate alarak sürdürülebilir kararlar alabileceği etik bir temel sağladığını belirtmek önemlidir. Etik bir sosyal temel gerektiren sürdürülebilir zorluklar, bir kararın sosyal maliyetlerini, faydalarını ve değerlerini dikkate alır.

Bununla beraber birçok etik ekonomik karar, o ekonomik faaliyet veya kararla ilişkili sosyal sonuçlara veya maliyetlere dayandığından, sosyal etikle yakından ilişkilendirilebilir. Ekonomik etik içindeki ahlaki temeller, bir ürünün etkinliği, üretkenliği ve güvenliği gibi soruları dikkate alır. Bir ürünün adil ücret ve adil çalışma koşulları sağlayan bir ortamda üretilip üretilmediği ve ürünün bir sosyal sınıfı diğerine tercih edip etmediği gibi konuları dikkate aldığı için sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkilidir. Aynı zamanda, bir malın üretiminde kullanılan kaynakları ve bunların nasıl kullanıldığını ve bu kaynağın

toplumsal olarak adaletsiz bir şekilde istismar edilip edilmediğini de dikkate alır. Sürdürülebilirlikteki ekonomik etiğin rolü, malların daha geniş kavram ve sürdürülebilirlik hedeflerine atfedilebilecek bir şekilde üretilmesini sağlamaktır. Etik bir ekonomi, sınırlı kaynakların olduğu bir çağda büyümeye veya maddi tüketime bağlı değildir.

Diğer yandan çevre etiği ise, doğal ortamlarda hangi eylemlerin doğru ve yanlış olduğunu dikkate alır. Bu tür etik kapsamında değerlendirilebilecek zorluklar, biyolojik çeşitliliğin, temiz su, hava ve insan dışı yaşamın değerinin korunmasıdır. Çevre etiği, ikisinin bir arada var olması gerektiğini söyleyerek, insanların dünyanın insan olmayan doğası üzerinde bir hakkı olup olmadığını tartışmaktadır (Lavesque, 2017). Ufukta iklim değişikliği ve kaynak tükenmesinin sonuçlarıyla birlikte önemli bir yol ayrımı bulunan bu süreçte, geleceğe karşı sorumlulukların neler olduğu sorusu ön plana çıkmaktadır. Söz konusu bu soru, ele alınması gereken ve en iyi şekilde anlaşılması gereken etik bir sorumluluktur. Sonuç olarak, sürdürülebilirliğin etik temelleri hakkında bir anlayış geliştirmek, onu sürdürülebilirlik için bir çözüm olarak uygulamak geleceğin yeşil politikası inşası için esastır.

Yeşil Sosyal Politikanın Sosyal Adalet Tartışmalarındaki Yeri

Sürdürülebilirlik kadar önemli olan bir diğer husus ise sosyal adaletin yeşil politika bağlamında ele alınmasıdır. Bu ilişki özellikle sosyoekonomik ve çevresel eşitsizlikler bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Sosyal adalet ve ekoloji arasındaki ilişkiyi incelerken öncelikli olarak sosyal adalet, çevresel adalet ve politik ekoloji başta olmak üzere birtakım tanımların sosyal adalet ile olan ilişkisinden bahsetmek gerekmektedir. Sosyal politikaların üretiminde bu kavramlar siyasi ve ideolojik boyutları ile görmek açısından önemlidir. Çünkü kavramların birbirleri ile doğrudan ilişkili oldukları ve birbirlerini etkiledikleri görülmektedir.

Adalet kavramının ortaya çıkışı ve gelişim süreçlerine bakıldığında, kavramının politik açıdan önem kazanmasının Karl Marx'ın "komünist manifestosu" ile olduğu görülmekte ve bu süreçle birlikte kavramın felsefesi yerine sosyal boyutu ön plana çıkmaktadır. (Topakkaya, 2009). J. Rawls (1971)'in, Bir Adalet Teorisi (*A Theory of Justice*) adlı kitabı ile birlikte adalet kavramı her türlü sosyal üretimin paylaşılması ve böylece adil paylaşım teorisine dayandırılmaya başlamıştır. Sosyal adalet (*social justice*) kavramı ise bir toplumdaki tüm bireylerin asgari yaşam düzenine sahip olmasını amaçlayan bir devlet düzeni olarak açıklanabilir. Sosyal adalet refah devletinin güvencesi konumundadır. Refah ülkelerinde sosyal adaletin sağlanması için eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması, iyi organize edilmiş bir sosyal güvenlik sisteminin varlığı, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin kapsayıcı olması, adil bir vergi düzeninin varlığı, insan onuruna yaraşır istihdam olanakları, gelir ve kaynakların adil bir şekilde dağıtımı gerekmektedir (Çoban, 2017). Ekonomik ve sosyal bu hak ve hizmetlerin yanı sıra ekolojik

sürdürülebilirliği sağlanması için bakmamız gereken kavram ise çevresel adalet kavramıdır. Birleşik Krallık Çevre Ajansı 2007 yılında yayınladığı raporlar serisi ile Laurent'in (2011:1848) belirttiği üzere "çevresel adalet" kavramına ciddi vurgular yapmıştır. Bu kapsamda çevresel adaletsizliğin en çok yoksulları etkilediği ve sosyal olarak dışlanmış grupların bu adaletsizliğe yoğun bir şekilde maruz kaldığı ifade edilmiştir. Yoksul ve sosyal olarak dışlanmış dezavantajlı gruplar yalnızca çevresel koşullardan etkilenmekle kalmamakta bu etkilere karşı savunmasız da bırakılmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için çevresel adaletin üç temel başlık altında ele alınması gerektiği vurgulanmıştır:

- Dağıtıcı adalet, bu başlıklardan ilki olan dağıtıcı adaletin sağlanması toplumun her kesiminin yeşil alanlara erişiminin sağlanması, kirlilik ve çevresel riskin farklı gruplar arasında hakkaniyetli dağıtımının gerçekleştirilmesi hususlarını içermektedir.
- Usul adaleti de siyasal ve hukuksal çerçevede çevresel imkanlara erişim hakkaniyeti, çevresel karar alma süreçlerine eşit katılım ve çevresel haklara eşit erişim unsurlarını içermektedir.
- Politika adaleti, ise karar alıcılar tarafından alınan çevre politikalarına yönelik kararların farklı sosyal grupları gözeterek şekilde alınması hususunu içermektedir.

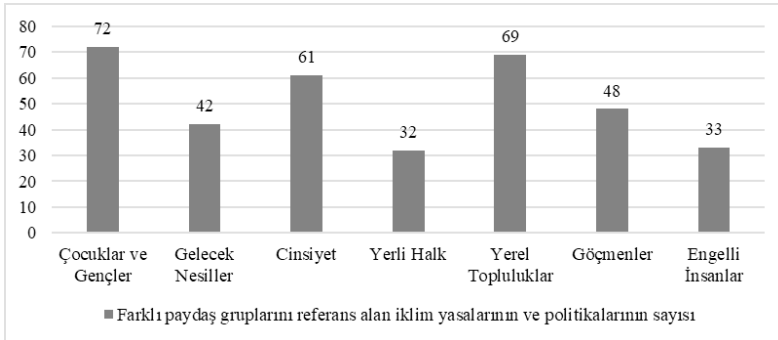
Politik ekoloji kavramı ise Laurent'in bahsettiği politika adaletinin sağlanmasında önemli bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen çevresel ekoloji kavramı sosyal ve siyasal açıdan ele alındığında karşımıza çıkan bir diğer kavram da "politik ekoloji" kavramıdır. Dolayısıyla ekolojiyi etkileyecek siyasal mekanizmaların tümü, çevresel koşullara yönelik yasal düzenlemeler, çevreye yönelik ideolojik ve sosyo-ekonomik yaklaşımlar, çevreci örgütler ve çevresel duyarlılık gibi faktörler politik ekoloji kavramı kapsamında ele alınmaktadır. Çünkü besin zincirleri azaldıkça türlerin de nesli tükenmeye devam edecektir. Kar amacı güdümlere yapılan yatırımlar ve siyasal kararlar neticesinde topraklar kirlenmekte ve tatlı suya erişim bir risk faktörü haline gelmektedir. Çevresel kaynaklara erişimde eşitlik ve ekoloji politikalarında hakların gözetilmesi sosyal adaletin gerçekleşmesinde önemlidir. Hızlı endüstriyel gelişim ve doğanın bu endüstriyel üretim sürecinin bir atık deposu haline getirilmesi ekoloji üzerindeki baskıyı da artırmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kontrolü kaybedilen çevre kirliliği kanser gibi hastalıkları artırırken biyolojik çeşitlilik de büyük zarar görmüştür (Şahin, 2017:24).

Bu kavramlardan yola çıkarak açıkça görülmektedir ki sosyal adalet kavramı ile kaynakların nasıl dağıtıldığı arasındaki güçlü ilişki çevresel kaynakların dağıtımını da içermektedir. Dolayısıyla çevresel çevre ve insan ilişkileri, piyasaların neden olduğu rekabet baskısı altında yönetilme ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç, kurumlar ve haklar bağlamındaki güvenceler olmadan sürdürülebilir olmayacaktır (Duggan, 2013:167). Çünkü çevresel sorunların artış sebebi

önemli ölçüde kapitalist üretim sisteminin varlığı ile ilişkilendirilmektedir. Sosyal adaleti sağlamada hem çevresel çevreyi hem de insan ilişkilerinin yönetiminin adil olması beklenmektedir. Kapitalist ekonomilerde çevresel denge bozulmasında bu tip üretim biçimi ana neden olarak gösterilmektedir. Fakat bu konu tartışmalıdır çünkü, halihazırda sosyalist ekonomilerde de çevre sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım çevresel sorunlara ideolojilerin dar bir bakış açısı içinde değil politik, toplumsal, kültürel, mekânsal ve sosyal nedenler de göz önünde bulundurularak açıklanabileceği gerçeğini göstermektedir (Çakır vd. 2020:247).

Sosyal adaletin çevresel koşullar göz önünde bulundurularak sağlanması henüz somut ülke politikalarına yansımamıştır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Uyum Açığı Raporu 2022'ye (UNEP, 2022: 13) göre 10 ülkeden sekizinden fazlası şu anda en az bir ulusal uyum planlama aracına sahip ve bu araçlar giderek daha iyiye gitmekte ve dezavantajlı grupları daha kapsayıcı hale gelmektedir. Geçen yıla göre yüzde 5 artışla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (United Nations Climate Change Conference, UNFCCC) katılımcılarının taraflarının en az yüzde 84'ü uyum planları, stratejileri, yasaları ve politikaları oluşturmuştur ve bunların yaklaşık yarısının iki veya daha fazla planlama aracı vardır. Bununla birlikte, bu hedeflerin çoğu, insanların ve ekosistemlerin iklim değişikliğine karşı daha dirençli veya daha az savunmasız olma derecesi gibi uyum eyleminin sonuçlarını kapsamamaktadır. Ülkeler ayrıca hedefleri tanımlayarak, zaman çerçevelerini belirleyerek, gelecekteki iklim değişikliğini göz önünde bulundurarak, bilim tabanını güçlendirerek ve etkili uygulamayı sağlamak için gereken kapasiteyi ve ortaklıkları geliştirerek uyum planlama araçlarının uygulanabilirliğini artırmaktadır. Ayrıca, analiz edilen planlama araçlarının yaklaşık yüzde 90'ı, cinsiyet ve/veya yerli halklar gibi tarihsel olarak dezavantajlı grupları dikkate almaktadır ki bu sosyal politika çevre politikaları uyumu açısından belki de en somut eylemlerden birisidir (Şekil 2).

Şekil 2. Farklı paydaş gruplarını referans alan iklim yasalarının ve politikalarının sayısı

Söz konusu veriler, uyum yasalarının ve politikalarının kadınların ve engelli kişiler, yerli halklar ve göçmenler gibi diğer tarihsel olarak dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını giderek daha fazla dikkate aldığı göstermektedir. Raporda incelenen uyum yasalarının ve politikalarının neredeyse yüzde 90'ı, en az bir dezavantajlı gruba atıfta bulunmuştur. Sosyal adalet ve ekoloji kavramları siyasi, ekonomik ve toplumsal bir zemin ile çevresel tartışmaların birleştiği bir zeminde "çevresel adalet" in sağlanması anlamında birbiri ile ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla asgari ve insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi, fırsatlara eşit erişim imkânı ve kaynakların adil dağılımı sosyal adaleti temsil ettiği gibi bu potaya çevresel yaşam koşullarının elverişliliği de dahil edilmelidir.

Yeşil Sosyal Politikanın Belirleyicileri

Sosyal politikaların yeşil perspektiften ele alınışı 1980'lerin sonlarına doğru karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren ise yaygın olarak "sosyal politika" çevresel bir perspektiften ele alınmaya başlanmıştır (Fitzpatrick ve Cahill, 2022:1). İklim krizinin etkileri bağlamında yürütülen tartışmaların sosyal politika açısından iki temel belirleyicisi olarak sürdürülebilir kalkınma ve sosyal adalet bağlamında ele alındığı bu çalışmada görülmektedir ki çevresel sorunlar ve sosyal sorunlar birbiriyle iç içe geçmekte ve dolayısıyla bu alanların "*Yeşil Sosyal Politika*" anlayışı ile genişletilmesi ve bu çatı altında ele alınması probleme sistematik bir çözüm önerisi geliştirilmesi bakımından önemlidir.

İki politika alanının zımmen veya açıkça birbirini nasıl etkisiz hale getirdiği, disiplinleri aşan yollarla incelenmelidir. Örneğin, sosyal politikanın uygulama alanları genellikle ekonomik büyüme odaklı gerçekleştirilmekte bu nedenle gerçekleşen ekonomik büyümenin çevreye verdiği hasarlar nedeniyle, bir politika diğerinin içerme çabalarına ket vurabilmektedir. Bu nedenle, sosyal politikayı finanse etmenin ve ekonomik refahı tanımlamanın veya sosyal sorunları önlemenin yeni yolları bulunmalıdır. Böylelikle sürdürülebilir yaşamın çevresel boyutlarına yönelik olumsuz etkileri önlenmiş olacaktır. Eşitsizlik ve yoksulluk, kısa vadede ihtiyaçlar karşılanırsa bile, doğal kaynakların tükenmesi, ihtiyaçların uzun vadede karşılanmasını engelleyecek şekilde, popülasyonları doğa ile etkileşime girmeye yönlendirebilmekte hatta buna zorlayabilmektedir. Başka bir deyişle, sosyal eşitsizlikler sosyal politikanın temel konusudur. Çevresel sorunlarda da risklerin dağılımına bakıldığında dezavantajlı kesimlerin daha çok çevresel riske maruz kaldığı görülmektedir (Cahill, 2002:13-14). İşin püf noktası, çevresel sürdürülebilirlik ve dağıtımsal adaletin neden birbirini ima ettiğini anlamaktır. Zengin ve fakir arasındaki uçurum, çevresel krizlerin insanlığın ürününden ziyade eşitsizliklere karşı önyargılı bir sosyo-ekonomik sistemin ürünü olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirlik, insan refahına hizmet etmek için dünyayı dönüştürmek anlamına gelmelidir. (Fitzpatrick ve Cahill, 2002: 12).

Yoksul insanlar hayatta kalmak için çevresel kaynakları aşırı kullanmak zorunda kalmaktadır. Bu durum yoksul kimselerin çevresel koşullarının kötüleşmesine diğer bir deyişle “çevresel yoksulluk” yaşamalarına neden olmakta ve çevrelerinin yoksullaşması onları daha da yoksul hale getirmektedir. Bir-biri ile iç içe geçen bu kısır döngü ve çevresel tahribat hızlanarak artmakta yoksul kimselerin hayatta kalmalarını her zamankinden daha zor ve belirsiz kılmaktadır. Yoksul kimseler, hayatta kalabilmek için ormansızlaştırma, aşırı derecede hayvan otlatma, vahşi tarım ve çevreye zararlı yakıt kullanımı gibi uygulamalarla yaşadıkları çevreyi ve o çevrenin yakınlarını yok etmektedir. Diğer yandan bir geçim stratejisi olarak kalabalık şehirlere gerçekleştirilen göç çevreye kümülatif bir şekilde zarar vermektedir (WCED, 1987:28). Şekil 3’de yoksulluk ve çevre sorunlarının çift yönlü ilişkisi gösterilmiştir. Buna göre yetersiz gıda, yetersiz konut, zararlı ve ucuz yollu tarım ilaçları, ormanların yok edilmesi, düşük maliyetli ve vahşi tarım, hayvancılıkta aşırı otlak kullanımı gibi faktörler yoksullukla doğrudan ilişkili olup bu faktörler çevre sorunlarının da asıl problemi olarak görülmektedir. Tarım için elverişsiz ve işlenemez hale getirilen topraklar, kırdan kente göç ile kalabalıklaşan şehirler, hava kirliliğindeki artışlar, yetersiz orman arazileri, tarım alanları ve otlakların aşırı kullanımı gibi faktörler de doğrudan yoksulluğu etkilemekte ve derinleştirmektedir.

Şekil 3. Yoksulluk ve çevre sorunları çift yönlü ilişkisi

Görüldüğü üzere çevresel tehlikelerden orantısız bir şekilde zarar görenler en yoksullardır. Burada kastedilen yoksulluk ile çevre arasında birbirlerini etkileyen çift yönlü ve verimsiz bir ilişkiden bahsetmenin mümkün olduğudur. Yeşil sosyal politika, yoksulluk ve çevre sorunları arasındaki bağlantıyı

ele alırken çözüm odaklı ve bütünsel bir perspektif sunmaktadır. Yoksullukla mücadele etmek ve çevre sorunlarını çözmek arasında sıkı bir ilişki olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, yeşil sosyal politika buna çözüm getirmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal adalet arasında denge kurmayı hedefler. Yani, sadece çevrenin korunması değil, aynı zamanda bu korumanın sosyal boyutta da adil bir biçimde gerçekleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Yeşil sosyal politika, çevre sorunlarının çözümüne sadece çevresel önlemlerle değil, aynı zamanda yoksulluğun azaltılmasını ve sosyal adaletin sağlanmasını da içeren bütünsel bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşım, çevresel sürdürülebilirliği ve sosyal refahı eş zamanlı olarak ele alarak, uzun vadeli ve sürdürülebilir çözümler üzerinde odaklanmayı amaçlamaktadır.

Lancet Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre, dünya çapında her yıl ortalama 9 milyon insan kirlilik yüzünden hayatını erken kaybetmektedir. Ayrıca kirliliğin dünya çapında insan sağlığı ve erken ölümler açısından en önemli çevre riski faktörü olduğunu ve 2019'da her 6 ölümden birinin sebebinin kirlilik olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya göre dünya çapında kirlilik yüzünden ölümlerin yüzde 90'ı düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşanmaktadır. Listenin başında ise 2,36 milyon ile Hindistan bulunurken, onu 2,1 milyon ile ikinci sırada Çin izlemektedir. Sadece -kirlilikten en çok etkilenen ülke listesinin başındaki- Hindistan'da 2019 yılında 2 milyon 300 bin kişi kirlilik yüzünden zamanından önce ölmüştür. Bu insanların 1,6 milyonu hava kirliliği, yarım milyonu da su kirliliği nedeniyle yaşamlarını yitirmiştir. Sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan bu tür "modern kirlilik" türlerinin yol açtığı ölümler ise araştırmaya göre 2015 yılından 2019 yılına kadar yüzde 7 artış göstermiştir (BBC, 2022). Rapor'a göre Türkiye'de ise çevre kirliliği her yıl yaklaşık 42 bin insanın erken ölümüne sebep olmaktadır. Türkiye'de her 100 kişi'den yaklaşık 13'ü çevre kirliliği kaynaklı nedenler yüzünden hayata erken veda etmektedir. Bu oran İngiltere'de yüzde 8.3 iken ABD'de ise yüzde 5.7'dir. Türkiye ile benzer oranlara sahip ülkelerin başında yüzde 12.54 ile Birleşik Arap Emirlikleri gelmektedir (HEAL, 2017). Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) ise 2020 yılında Avrupa Birliği genelinde 238 bin kişinin havadaki küçük parçacıkların neden olduğu kirlilik nedeniyle erken hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Öte yandan DSÖ tarafından belirlenen limitlerin üzerinde nitro-jendioksit (NO₂) gazına maruz kalınmasından dolayı 2020 yılında 49 bin kişi vaktinden önce hayatını kaybetmiştir (Euronews, 2022).

Çevresel sorunlar sosyal politikanın başlıca tartışma konularından biri olan kaynakların nasıl dağılacağı, eşitsizliklerin nasıl azaltılacağı gibi sorunları daha da derinleştirmektedir. İklim değişikliğinin etkilerini azaltmaya yönelik politikalar ve teknolojik gelişmeler, sosyal harcamalara ayrılan kaynakları da etkileyecektir. Burada sosyoekonomik eşitsizliklerin yeniden yaratılması riski önemli bir tartışma konusudur. Dolayısıyla çevre sorunlarını sosyal politikadan bağımsız olarak düşünemeyeceğimiz bir yüzyılın içerisinde

bulunmaktayız. Bu çalışmada yapılan tartışmalar ışığında yeşil sosyal politikanın temel belirleyicileri sürdürülebilir kalkınma ve sosyal adalet olarak ele alınmıştır. Şekil 4'te de yeşil sosyal politikanın temel belirleyicilerinin çevresel ve sosyal etkileri ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu etkilere yönelik olarak geliştirilmesi gereken sosyal politika uygulamaları neler olmalı sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde oluşturulan anlayışta yeşil sosyal politika uygulamalarının nasıl şekillenmesi gerektiğine dair önemli ipuçları vermektedir. Tabloya göre, yeşil sosyal politika, çevresel ve sosyal etkilerin birbirini etkileyen bir döngüyü yansıtmaktadır. Çevresel etkiler, sosyal eşitsizlikleri ve dezavantajlı grupların refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu etkiler, yeşil sosyal politika uygulamaları ile azaltılabilir. Yeşil sosyal politika uygulamaları ise çevresel etkilerin azaltılmasına ve sosyal eşitsizliğin giderilmesine katkı sağlamaktadır. Çevresel etkiler, sosyal eşitsizlikleri ve dezavantajlı grupların refahını olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, çevre kirliliğinin artması, solunum yolu hastalıklarının artmasına ve bu hastalıklara karşı savunmasız olan yoksulların sağlığını olumsuz yönde etkilemesine neden olabilir. İklim değişikliği, kuraklık, sel ve fırtına gibi doğal afetlere neden olabilir. Bu afetler, yoksul bölgeleri ve dezavantajlı grupları daha fazla etkileme eğilimindedir. Yeşil sosyal politika uygulamaları, çevresel etkilerin azaltılmasına ve sosyal eşitsizliğin giderilmesine katkı sağlar. Örneğin, elverişsiz çevre koşullarında yaşayan yoksullar için harcamaya programları, bu grupların çevresel risklere karşı korunmasına yardımcı olabilir. Yeşil işler yaratma, yoksulların istihdamını ve gelirini artırarak sosyal refahlarını iyileştirmeye katkı sağlayabilir. İklim değişikliğine bağlı yerinden olanlara yönelik uygulamalar, bu grupların yeni yaşam koşullarına uyum sağlamalarına yardımcı olabilir. Enerji yeterine sahip sosyal konut geliştirme, dezavantajlı grupların enerji maliyetlerini azaltarak yaşam standartlarını iyileştirmeye yardımcı olabilir. Çevre etiğinin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına ve gelecek nesiller için korunmasına katkı sağlayabilir. Yeşil sosyal politika, çevresel ve sosyal etkilerin birbirini etkileyen bir döngüyü kırmayı amaçlayan bir politika yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, çevresel etkilerin azaltılmasına ve sosyal eşitsizliğin giderilmesine katkı sağlayarak sürdürülebilir bir toplum inşasına yardımcı olabilmektedir.

Şekil 4. Yeşil sosyal politikanın temel belirleyicileri

	Çevresel Etkiler	Sosyal Etkiler	Yeşil Sosyal Politika Uygulamaları
Sürdürülebilir Kalkınma	Çevre Kirliliğinin Artması	Temiz Kaynaklara Erişimin Azalması	Elverişsiz Çevre Koşullarında Yaşayan Yoksullar Yararına Harcama Programları
	İklim Değişikliği	Yoksulların Çevre Koşullarına Savunmasız Kalması	Yeşil İşler Yaratılması
	Salgın Hastalıkların Artması	İklim Değişimine Bağlı Yerinden Edilme (İklim Göçü)	Kamusal Hizmetlere Erişimin Artırılması Etkin Çevre Koruma Programlarını Geliştirilmesi Doğal Çevreden Yararlanmada Sosyal Adaletin Sağlanması
Sosyal Adalet	Çevresel Eşitsizliklerin Yoksul Bölgeler Aleyhine Artması	Enerji Yetersizliğine Bağlı Barınma Problemleri	İklim Kaynaklı Yerinden Olanlara Yönelik Uygulamalar
	Gıda Krizi	Kamu Hizmetlerine Erişimin Kısıtlanması	Enerji Yeterliliğine Sahip Sosyal Konut Geliştirilmesi
	Enerji Krizi	Temel Yaşam İhtiyaçlarına Erişimin Dezavantajlılar Aleyhine Kısıtlanması	Çevre Etiğinin Korunması

Yeşil sosyal politikanın temel hedeflerinden biri de hiç kuşkusuz sosyal refahın teminidir. Sosyal refahın sağlanmasında da iklim değişikliği ile birlikte yeşil işler yaratılması ve enerji yeterliliğine sahip konut sağlanması gerekmektedir. Diğer yandan iklim değişikliğini azaltmaya yönelik politikalarla sosyal adaleti sağlamada başlıca iki yönden risk taşımaktadır. Birincisi kaynakların sosyal politika ve ekonomik büyüme arasında maliyetlerin artması, ikincisi ise bu maliyet artışının farklı sosyal gruplara farklı şekilde yansıtılarak eşitsizliği derinleştirmesidir (Schaffrin, 2014:3-4). Dolayısıyla çevresel problemler her ideolojiden ve her türlü gelir grubundan bağımsız olarak toplumun her kesiminin bir sorunudur. Bu nedenle sosyal haklara olan yoğunlaşmış sosyal politika anlayışının yanı sıra çevresel adalete yönelik uygulamaların gerekliliği, yapılan/yapılacak olan siyasal düzenlemelerin toplumun her kesimini eşit olarak etkilemesi ve çevresel dengenin faydasının gözetilmesi çevresel adaletin sağlanmasında zaruridir. Toplumsal katılım da bu sürecin

organik bir unsuru konumundadır. Toplumsal katılım olmadan sürdürülebilir sosyal politika uygulamalarından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu katılımın politikalarla desteklenmesi ve teşviki çok önemlidir. Bu nedenle geleneksel sosyal politika yaklaşımlarının yerine “*Yeşil Sosyal Politika*” anlayışının benimsenmesinin kısa, orta ve uzun vadede olumlu sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

Sonuç

Sosyal politikanın ortaya çıkışı sanayileşme sürecinde olmuş ve bu süreç göz ardı edilemeyecek düzeyde çevresel tahribatlara neden olmuştur. Bu bağlamda günümüzde sosyal politikayı yalnızca üretim faaliyetleri, işçi-işveren ilişkileri ya da dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalar olarak okumak eksik olacaktır. Çünkü çevresel etmenler ve sorunlar artık sosyal politikaları da ilgilendirmekte ve bütünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyal politika kavramının önceki tanımlamaları günümüzde eksik hale gelmekte çok boyutlu bir perspektifle ele alınamamaktadır. “*Yeşil Sosyal Politika*” kavramı ise içinde yaşadığımız yüzyılın en önemli sorunlarını da bünyesinde barındırarak sosyal politikaya yeni bir bakış açısı sunmaktadır. “*Yeşil Sosyal Politika*” terimi, geleneksel sosyal politikalarla çevre koruma, sürdürülebilirlik ve ekolojik denge arasında bir denge sağlamayı amaçlayan bir kavramdır. Bu kavram, sosyal refah ve sosyal adaleti desteklerken aynı zamanda doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve çevresel refahı göz önünde bulundurur.

Yeşil Sosyal Politika, geleneksel sosyal politikaların evrensel erişimi ve eşitliği teşvik etme amacını korurken çevresel sürdürülebilirliği ve ekolojik dengeyi öne çıkaran bir yaklaşım sunar. Bu, sosyal adaleti ve çevresel refahı aynı anda destekleyen bir entegrasyonu ifade eder.

(1) **Sosyal Adaletin ve Çevresel Sorumluluğun Dengesi:** Yeşil Sosyal Politika, ekonomik ve sosyal fırsat eşitliği, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel sosyal politika hedeflerine odaklanırken, bu hedefleri doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevrenin korunmasıyla dengelemeyi amaçlar.

(2) **Çevre Bilinci ve Toplumsal Refahın Entegrasyonu:** Sosyal politika geleneksel olarak toplumun refahı için çalışırken, Yeşil Sosyal Politika çerçevesinde, çevre bilinci, yeşil işlerin yaratılması, sürdürülebilir enerji kullanımı ve atık yönetimi gibi çevresel konular da göz önünde bulundurulur.

(3) **Kaynak Dağılımı ve Ekolojik Denge:** Yeşil Sosyal Politika, kaynakların adil bir şekilde dağıtılması ve tüketimin çevresel sınırlar içinde olmasını hedefler. Bu, gelecek nesiller için doğal kaynakları korumanın önemini vurgular.

(4) **Toplumsal Katılım ve Çevresel Etkileşim:** Politika oluşturucular, yerel toplulukların ve sivil toplumun çevresel konularda karar alma süreçlerine katılımını teşvik ederek, sosyal eşitlik ve çevresel sürdürülebilirlik arasında bağlantıyı güçlendirir.

Yeşil Sosyal Politika, sosyal ve çevresel hedefleri birleştirerek daha kapsamlı ve sürdürülebilir bir toplum vizyonu sunar. Bu, gelir eşitsizliği, çevresel bozulma ve sosyal dışlanma gibi sorunlara bütüncül bir yaklaşım getirirken, insan refahını ve doğanın korunmasını eş zamanlı olarak dikkate alır. Bu kavram, mevcut sosyal politika yaklaşımlarını genişleterek, sadece insanların bugünkü ihtiyaçlarına değil, gelecek nesillerin gereksinimlerine de odaklanır.

Türkiye’de de Yeşil Sosyal Politika yaklaşımı, sürdürülebilir kalkınma ve çevre yönetimi açısından önemli olacaktır. Toplum ve doğa arasında uyumlu bir birliktelik yaratma, çevre bilinci ve sorumluluğu kültürünü teşvik etmeyi amacıyla, vatandaşlarının hem de çevrenin refahına öncelik veren Türkiye’nin Yeşil Sosyal Politikası, bölgede sürdürülebilir kalkınma için ilerici bir örnek teşkil edebilir. Avrupa ve Asya’nın kesişme noktasında yer alan bir ülke olarak Türkiye, çevresel hususların sosyal refah programlarına, eğitime ve sağlık girişimlerine entegre edilmesini vurgulamalıdır. Çünkü çevre sorunları artık günümüzde göz ardı edilemeyecek bir boyuta ulaşmıştır. Bu çalışmada da çevre sorunları ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisi yeşil sosyal politika perspektifinden ele alınmıştır. Bu kapsamda sosyal politikaları yeşil bir perspektiften ele alarak hazırlanmış akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır (Fitzpatrick, 2002; Şenkal, 2022). Diğer yandan başta yoksullar olmak üzere dezavantajlı grupların çevresel koşullardan daha çok etkilendiği, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik sosyal adalet ve ekoloji arasındaki ilişkide dezavantajlılar aleyhine bir durum olduğu kamu hizmetlerine erişimde elverişli çevre koşullarına erişimde zaruri bir unsur olduğu karşımıza çıkmaktadır (Duggan, 2013; Laurent, 2011; Huby, 2002).

Çalışmada temel olarak gelinen noktada sosyal politikaların “yeşil” bir anlayışla ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Sosyal politikanın aracılık ettiği sürdürülebilir kalkınma ve sosyal adalet sosyal politikanın temelleri ile güçlü bir şekilde iç içedir. Dolayısıyla sosyal politika çevre kirliliğinin etkisinden kaynaklanan eşitsizliklerin azaltılmasını da içermelidir. Dolayısıyla sosyal politika yazınında yapılacak yeni araştırmaların sosyal içerme, sosyal adaleti sağlama ve refah düzeyini artırması amaçlarını öncelediği kadar yeşil bir perspektiften ele alınmasının önemini vurgulamaktır. Bu politikalar hem bugün hem de gelecekte yaşayacak kişilerin refahlarını doğrudan etkileyecek ve şekillendirecektir. Sürdürülebilirlik varlıklı olandan varlığı olmayana bir aktarım olarak düşünüldüğünde, bir anlamda bugünkü nesilden gelecek nesile aktarımı temsil etmektedir (Fitzpatrick ve Cahill, 2002:3). Bununla birlikte, etkin bir sosyal politika geliştirmek, eşitliği ve sosyal eşitliği geliştirerek tüm insanların ve paydaşların çıkarlarını gözeten görüşleri desteklemektedir.

Kapitalizmin mevcut evresinde çevresel sorunlara dair artan farkındalığın sosyal politikaya yansımaması beklenemezdi. Bu nedenle, artan çevre hassasiyeti sadece yaşadığımız fiziksel çevreyi ve doğayı merkeze alan sosyal politikaları değil, ayrıca insanı biyo-psiko-sosyal-tinsel bir varlık olarak bir

eko-sistem içinde ele alan ve böylece insanı çevreleyen tüm sistemleri bir de-ğişken ve/veya eyleyici olarak gören yeni sosyal politika yaklaşımlarını orta-ya çıkarmıştır. *Yeşil Sosyal Politika Yaklaşımı* bu bakımdan en iddialı olan ve anaakım sosyal politika yaklaşımlarına meydan okuyan ve böylece sosyal po-litikanın kapsamını genişleten bir yaklaşım olarak sosyal politikanın sadece epistemolojik temeline değil, ayrıca ontolojisine güçlü itirazlar, eleştiriler ve nihayet katkılar getirecektir.

Bu yaklaşım birçok farklı sosyal politika uygulamasını doğrudan etkileyici bir nitelik taşımaktadır. Yoksulluk ile çevre sorunları arasındaki ilişki göz önün-de bulundurulduğunda bilinçlendirmenin ve yeterli kaynaklara erişimin ar-tırılması, çevre politikalarını da destekler bir nitelik taşıyacaktır. Dolayısıyla *Yeşil Sosyal Politika*'nın da amacı, şu hâlde, neoliberal sanayileşmenin çevre üzerindeki yıkıcı etkilerine meydan okumakla sınırlı kalmamalı, aynı zaman-da hem dünyayı hem de dünyadaki farklı ekosistemler içinde tüm "öteki"leri korumak, böylece ötekine karşı saygıyla yetinmeyip ötekine karşı sorumluluk ahlakını yükseltmek olmalıdır.

Kaynakça

- Barry, B. (1997). Sustainability and intergenerational justice. *Theoria*, 45, 43-65.
- Barry, J., & Doherty, B. (2001). The greens and social policy: Movements, politics and practice?. *Social Policy & Administration*, 35(5), 587-607.
- Bauman, Z. (1994). *Alone again: Ethics after certainty* (No. 9). Demos.
- BBC. (2022). *Lancet'in 2019 yılı kirlilik araştırması: Dünyada her 6 ölümden birinin sebebi kirlilik*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61492110>
- Beck, U. (1992). *Rick Society: Towards a New Modernity*. Sage, London.
- Becker, C. (2011). *Sustainability ethics and sustainability research*. Springer Science & Business Media.
- Cahill, M. (2018). *The environment and social policy*. Routledge.
- Çakır, M., Gümüşçü, O., & Taş, B. (2020). Politik ekoloji. *Coğrafya Dergisi*, (41), 241-254 . DOI: 10.26650/JGEOG2019-0019
- Çoban, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Das, R., & Guchhait, R. (2013). The ethics of sustainability-a debatable outline for the security of man and nature.
- Dominelli, L. (2012). Anti-oppressive practice. *The Sage handbook of social work*, 328-40.
- Dower, N. (2009). The ethics of sustainability. *Area Studies. Regional Sustainable Development Review: Europe*, 277.
- Duggan, L. (2013). Social policy is environmental policy: Paid work, unpaid care work, gender, and ecology. 165-179. I. Wallimann (Ed.). *Environmental policy is social policy – social policy is environmental policy*. Springer: London.
- Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: Definition and defining principles. *Brief for GSDR*, 10-13140.

- Euronews. (2022). *Hava kirliliği 2020'de AB genelinde 238 bin kişinin erken ölümüne yol açtı.*, <https://tr.euronews.com/2022/11/24/hava-kirliligi-2020de-ab-genelinde-238-bin-kisinin-erken-olumune-yol-acti>
- Eurostat. (2023). Air emissions accounts for greenhouse gases by NACE Rev. 2 activity - quarterly data.
- Figuroa, R., & Mills, C. (2003). Environmental justice. in D. Jamieson (Ed.), *A companion to environmental philosophy* (pp. 426–438). Oxford: Blackwell.
- Fitzpatrick, T., & Cahill, M. (2002). The New Environment and Welfare. (Ed. T. Fitzpatrick ve M. Cahill). *Environment and Welfare Towards a Green Social Policy*. Palgrave Macmillan.
- Golding, M. P. (1972). Obligations to future generations. *The Monist*, 56(1), 85-99.
- HEAL (2017, October 25). *Çevre kirliliği 9 milyon insanın erken ölümünden sorumlu*, <https://www.env-health.org/cevre-kirliligi-9-milyon-insanin-erken-olumunden-sorumlu/>
- Huby, M. (2002). The Sustainable Use of Resources. (Ed. T. Fitzpatrick ve M. Cahill). *Environment and Welfare Towards a Green Social Policy*. Palgrave Macmillan.
- İnmez, İ., & Turgay, F. (2017). Yeşil hareket ve sosyal politika. *İdeoloji ve sosyal politik* (ss. 169-200), D.B. Saripek ve A.G. Taşdemir (Ed.). 1. Basım: Umuttepe Yayınları: İstanbul.
- Jonas, H. (1979). Das prinzip verantwortung. *Versuch einer Ethik für die technologische zivilisation*. Frankfurt: Insel.
- Kalayci, C., & Hayaloglu, P. (2018). The Impact of economic globalization on CO2 emissions: The case of NAFTA countries. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 9(1), 356–360.
- Kibert, C. J., Thiele, L., Peterson, A., & Monroe, M. (2012). *The ethics of sustainability*. Retrieved on September, 26, 2017.
- Kuhlman, T., & Farrington, J. (2010). What is sustainability?. *Sustainability*, 2(11), 3436-3448.
- Laurent, E. (2011). Issues in environmental justice within the European Union. *Ecological Economics*, 70(11), 1846-1853.
- Lavesque, V. (2017). *Sustainability Methods & Perspectives*. Erişim 01.04.2022, <https://sustainabilitymethods.pressbooks.com/front-matter/titleandpreface/>
- Mcguinn, J., Fries-Tersch, M. C. E., Jones, M. C. M., & Crepaldi, M. C. C. (2020). *Social sustainability–Concepts and benchmarks*.
- Nadkarni, M. V. (2000). Poverty, environment, development: A many-patterned nexus. *Economic and political weekly*, 1184-1190.
- Ordway, S.H. (1953). *Resources and the American dream*. New York: Ronald Press.
- Osborn, F. (1953). *The limits of the earth*. Boston, MA: Little, Brown.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Belknap Press/Harvard University Press.
- Shaffrin, A. (2014). The new social risks and opportunities of climate change. T. Fitzpatrick (Ed.). *International handbook on social policy and the environment* (ss. 3-61). Edward Elgar Publishing Limited: United Kingdom.
- Sharpely, R. (2009). *Tourism development and the Environment: Beyond sustainability?* London, New York: Earthscan.

- Sikora, R. I., & Barry, B. (1978). *Obligations to future generations*. Philadelphia: Temple University Press.
- Stobierski, T. (2021). *4 effects of globalization on the environment*. Erişim: 06.04.2023. <https://online.hbs.edu/blog/post/globalization-effects-on-environment>
- Şahin, Ü. (2017). Sunuş: Yeşil düşünceden yeşil ekonomiye. 22-34. Ü. Şahin ve A.A. Aşıcı (Ed.) Yeşil ekonomi. 2. Baskı. Yeni İnsan Yayınevi (İstanbul).
- Şenkal, (2022). İklim Değişikliği ve Eko-sosyal Politika: Refah Devletinin Yeni İşlevleri Açısından Bir Değerlendirme. Ö. C. Çevik (ed.), *Risk toplumu ve sosyal politika* (s. 25-45).
- Taylor, P. (1986). *Respect for nature. A theory of environmental ethics*. Princeton: Princeton University Press.
- Thomas, A. (2004). *The study of development*. Paper prepared for DSA Annual Conference. London: Church House.
- Topakkaya, A. (2009). Sosyal adalet sadece bir ideal midir?, *Uluslararası Davraz Kongresi*, 29-31 Ekim 2009, Isparta.
- UNDP. (2015). Sustainable development. Erişim 04.04.2022, <https://sdgs.un.org/goals>
- UNEP (2022). The United Nations Environment Programme. 2022 edition of the Adaptation Gap Report.
- UNRISD. (2011). *Social policy as a key to sustainable development*. Erişim 03.04.2022, <https://www.unrisd.org/en/research/projects/social-policy-as-a-key-to-sustainable-development>
- Vázquez, S.T. ve Sumner, A. (2013). Revisiting the meaning of development: A multidimensional taxonomy of developing countries. *The Journal of Development Studies*, 49(12).
- Wagner, W. C. (1971). Future morality. *The Futurist*, 5(5).
- Wallimann, I. (2013). *Environmental policy is social policy–Social policy is environmental policy*. Springer, New York, NY.
- Wenz, P. (1988). *Environmental justice*. Albany: State University of New York Press.
- Willis, K. (2005). *Theories and practices of development*. London, New York: Routledge.
- World Commission on Environment and Development (WCED) (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.